

דף כט.

שבש"א אשתו עמו והלזו תצא משום אחו"א וכו'

אמר ר"א לא תימא מאמר לב"ש קונה קנין גמור וכו'.

תוכן ענינים

- א. בענין מאמר קונה קנין גמור.
- ב. בענין אי מאמר אינו קונה קנין גמור.
- ג. בענין ספקית הגמ' אי מאמר אירוסין עושה.
- ד. בענין איך פשטו מהפרת נדרים.

[א] מבואר דפשטות דברי ב"ש משמע דמאמר קונה קנין גמור, ולכן אשתו שלו ע"י מאמר נשאת עמו, ואחותה יוצאת משום אחו"א לגמרי. וכן דעת ר' אמי להלן. ויל"ע המקור שמאמר יועיל לגמרי מה"ת, וגם האם נתקיים מצות יבום.

א. מבואר דר' אלעזר חידש דמאמר לב"ש אינו קונה קנין גמור. אולם יל"ע אפילו את"ל דקונה קנין גמור מהכ"ת שיקנה לגמרי, ולהלן בע"ב מצינו דר' אמי חולק על ר"א וסובר דמאמר קונה קנין גמור, ומנלן דין זה.

ב. תוס' (ד"ה ב"ש) פ"י דילפינן דין מאמר מה"ת מקידושין [ולכן אמרו להלן דא"א שיהא מאמר עדיף מאירוסין]. ובריטב"א הביא דברי הירושלמי דילפינן מדכתיב יבמה יבא עליה זה הביאה, ולקחה לו לאשה זה המאמר, יכול כשם שהביאה גומרת בה כך יהא מאמר גומר בה ת"ל ויבמה וכו' ביאה גומרת בה ואין המאמר גומר בה. ומבואר ילפותא שמאמר קונה, אולם הך מ"ד דירושלמי ס"ל דאינו גומר, ולהשיטות דקונה קנין גמור אז הוא שפיר גומר בה.

ג. אמנם נחלקו הראשונים אי מקיים בה מצות יבום, דתוס' להלן ציינו לקושיתם לעיל (דף יח:). דמה מקשה הגמ' דזה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה, דלמא חולצות משום ביטול מצות יבמין, ותי' דאפשר לעשות שליח לקדש שתי היבמות בבת אחת. ובוה ליכא ביטול מצות יבמין. ומבואר דס"ל לתוס' דלביית שמאי יש קיום מצות יבום.

ד. אמנם הרמב"ן (כאן) הביא תי' התוס' וכתב דלא נראה לי דאפילו אי קונה לגמרי מ"מ מצות יבום לא קיים דמצות יבום לא מקיימא כי אם בביאה. ומבואר דחסר בקיום מצות יבום, ואכתי יש לחוש לביטול מצות יבמין. וכ"כ הקרן אורה.

ה. בחידושי ר' נחום (אות תפ"ב) כתב דנמצא דנחלקו תוס' והרמב"ן אי ע"י מאמר יש קיום מצות יבמין. וכתב בבאור פלוגתתם, דנחלקו לשיטתן לעיל בעיקר מהות של מצות יבום:

ו. דהנה התוס' כתבו לעיל (דף כ:). דליכא מצות יבום כי אם בהעראה דאז קונה יבמתו [ולכן בחיבי לאוין דרק הותר ביאה ראשונה היינו רק העראה], אולם הרמב"ן כתב 'דיבמה יבא עליה גמר ביאה משמע'. וביאר שם ר' נחום (אות שפ"ח) דנחלקו מהו מצות יבום, דלתוס' המצוה הוא הקנין, ומיד שקנאה כבר נתקיים המצוה, ולכן אחר העראה ליכא מצוה, אבל הרמב"ן ס"ל דמלבד הקנין דהעראה יש מצוה בגוף הביאה, ולכן גם עד גמר ביאה יש בזה מצוה אף לדחות ל"ת.

ז. ובוה נחלקו כאן לגבי מאמר אי נתקיים מצות יבום, דלתוס' דהקנין הוא המצוה, שפיר ליכא ביטול מצות יבמין במאמר, אבל להרמב"ן דהמצוה הוא הביאה אז אע"ג דקנה לגמרי לב"ש ע"י מאמר אבל קיום מצוה ליכא, ודו"ק.

ח. אולם אכתי צ"ב להרמב"ן, דאי נימא דע"י מאמר לא נתקיים מצות יבום, א"כ איך יתכן דמוציאה בגט בלי חליצה, וביאר בזה ר' נחום דכיון דיש כאן אישות גמורה הרי לאישות סגי בגט להפקיעו [וכאילו מקצת אישות הנקרא 'זיקה' צריך חליצה, ואישות מליאה הנקרא 'אישות' אז גט מהני להפקיעו אע"ג דנכלל בזה זיקה לקיים המצוה].

[ב] שיטת ר' אלעזר צ"ב טובא, דאי מאמר מהני מה"ת לדחות אחותה לגמרי משום אחו"א, א"כ למה צריכה חליצה. ג' דרכים.

א. מבואר דעת ר' אלעזר דמהני מאמר לב"ש לדחות אחותה משום אחות אשה בלבד, אבל בעלת המאמר צריכה חליצה.

ב. ותמהו האחרונים איך יתכן דבר כזה, דהוי אישות גמורה מה"ת לעשות ערוה דאחו"א, ועדיין זיקתה קיימת שהיא עומדת ליבום וחליצה. ומהו גדרו של דבר שמועיל המאמר בשביל אחו"א ולא ליבום לפוטרה מחליצה.

ג. מהלך [א] בתוס' ישנים בשם רבינו נתנאל כבר הקשה קושיא זו ותי', וז"ל וא"ת כיון דלא אלים כח בעלת מאמר לפטור בגט היכי אלימא לפטור צרתה מחליצה, י"ל דלא גרע מקידושין דעלמא דהכא נמי כתיב ולקחה זו מאמרי, עכ"ל.

ד. ומבואר דבר יסודי דהא דמאמר מהני הוא מדין קידושין דעלמא ולא מדין יבום, וכן הוכיח בברכת שמואל (סי' ט' אות ח') מהך רבינו נתנאל, ולפ"ז א"ש בפשיטות דהוי כשאר אשה דאחותה נעשה לערוה דאחו"א, אולם אכתי היא צריכה חליצה כיון דלא היה קיום יבום אלא מדין קידושין דעלמא.

ה. אולם בשיעורי ר' שמואל (אות צ"ח) הקשה ע"ז מהא דמצינו להלן דר' אלעזר אין הבעל יכול להפר אפילו בשותפות, ואי נימא דהוי כקידושין גמורין א"כ למה לא יפר בשותפות ככל מקודשת, ועוד העיר דלרש"י הטעם דאין מאמר תופס מדין קידושין ביבמה הוא משום ערוה דאשת אח [כמבואר בדבריו להלן דף נב. ד"ה נתן], א"כ במאי חולק בית שמאי ע"ש.

- ו. מהלך ב] להרמב"ן דלעיל א"ש, דהרי ס"ל דאפילו אי מאמר קונה לגמרי מ"מ לא נתקיים מצות יבום, ובקרי"א ביאר דלכן היא צריכה חליצה, וא"כ י"ל דהוי 'קנין יבום' לגמרי, אבל 'מצות יבום' לא נתקיים ולכן היא צריכה חליצה [ואדרבה לעיל נתקשה ר' נחום איך יתכן דאינה צריכה חליצה בלי קיום המצוה והוצרך לחדש דע"י שיש אישות גמורה מהני גם בלי קיום המצוה, אולם לרי"א דהיא צריכה חליצה א"ש היטב להרמב"ן ודו"ק היטב].
- ז. מהלך ג] בעטרת שמואל הביא מהאבי עזרי (פ"ז ה"ח) שביאר דמבואר לעיל (דף כ.) דבכל יבום לולי קרא ד'ולקחה' אם ירצה היבם לגרשה היתה צריכה חליצה, ורק קמ"ל דנעשית כאשתו לכל דבר דמגרשה בגט ואינה צריכה חליצה. ומבואר דלולי קרא אמרינן דעדיין 'יבומין הראשונים עליה' ועפ"י י"ל דבמאמר הוי כיבום בלי הך גזה"כ, ונמצא דנתקיים דין יבום אבל קיימת יבומין הראשונים עליה להצריכה חליצה. ושפיר הוי אשתו לדחות אחותה משום אחו"א.
- ח. וכן ציין לקונטרס הביאורים (סי' כ"א) שהביא כנ"ל ממרן הגרי"ז דהא דלאפוקה לבעלת המאמר בעי חליצה היא לאו משום מצות יבמין כי אם להפקעת זיקה בעלמא שאין זיקה נפקעת ונתרת לשוק כי אם בחליצה ולא במאמר. וכן ביאר הגרי"ז הא דבכל יבום יש ה"א דצריכה חליצה אחר היבום דאינו אלא להתירה לשוק ולא לקיים מצות יבום.
- ט. ומהגרי"ז מבואר דיש שני דינים בחליצה [כמו שהאריך ר' דוד כהן שליט"א, לדוד מכתם סי' דין א' מצות חליצה, שהתורה הטילה עליו מצות יבום, וכשאינו מיבם צריך לחלוץ. ב' להפקעת הזיקה, שאין יבמה ניתרת לשוק בלי חליצה, דיבמה יש לה זיקה והוא כמו אישות ליבם ואישות זו לא נפקעת אלא בחליצה, ולכן גם במקום שיבם אותה וגירשה בגט וכבר אין כאן מקום לקיום מצות יבמין היה ס"ד לומר דלא סגי להתירה לשוק בלא חליצה שתפקיע את הזיקה שלה.

דף כט:

בעי רבה מאמר לב"ש נישואין עושה או אירוסין עושה, א"ל אביי למאי הלכתא אילימא ליורשה... השתא ארוסה בעלמא וכו' עבד בה מאמר מיבעיא.

ג] רבה נסתפק אי מאמר לב"ש עושה נישואין או אירוסין. ואביי השיב דהשתא ארוסה אין הבעל יורשה או מטמא לה, א"כ עבד בה מאמר 'מיבעיא'. וצ"ב הא מאמר הוא קנין מיוחד ביבמתו לב"ש, ומהכ"ת להשוותו לארוסה דעלמא. ג' דרכים.

- א. רש"י כתב דהשתא ארוסה דקידושין דידה 'דאורייתא' לא מהני לירושא, מאמר דב"ש דאינו אלא 'מדרבנן' פשיטא דלא מהני יותר מאירוסין, וכל הראשונים הקשו על רש"י דבכמה סוגיות בש"ס מפורש דמהני מאמר לב"ש מה"ת.
- ב. תוס' לעיל במתני' (ד"ה ב"ש אומרים) חלקו על רש"י, ופירשו דהא דמאמר קני מדאורייתא היינו משום דגמרינן מקידושין דעלמא, ועפ"י פי' כוונת הגמ' כאן דדיו לבא מן הדין להיות כנדון והלכך לא עדיף מקידושין.
- ג. הראשונים (ריטב"א ועוד) פי' הק"ו דמה ארוסה דחייבין עליה סקילה [כדינא דנערה המאורסה] מ"מ אינו יורשה, א"כ מאמר דליכא בה סקילה אפילו אי קונה קנין גמור, דילפינן מקרא דויבמה דאין כסף ושטר גומרים בה לסקילה, כ"ש דלא מהני המאמר ליורשה ולטמא לה. [נודיעה זו מיוסד על מסקנת הגמ' בנדרים (דף עה.) דר"ע אמר דלא יפר משום דליכא סקילה כאשתו, אולם יש חולקין בכונת הגמ', ולמ"ד דקונה קנין גמור יש סקילה עיין תוסי' הרא"ש וק"ו אורה].

ת"ש שזמרת יבם בין יבם אחד בין שני יבמין ר"א אומר יפר.. כגון דעבד בה מאמר וכו' אי אמרת בשלמא נישואין עושה משו"ה מיפר וכו'.

ד] הגמ' תמוה דתחילה אמרו דודאי לא עדיף מאמר מארוסה, ועכשיו פשטו דהוי כנשואה להפרה להפר לבדו. ג' דרכים.

- א. התוסי' הרא"ש וריטב"א כתבו דהשתא פשטו דלא כפשיטות דאביי דלעיל, אלא אדרבה מאמר עדיף מארוסה דעלמא.
- ב. במהרש"ל כתב דצ"ל דאע"ג דלא עדיף מאמר מארוסה ליורשה ולטמא לה מ"מ להפרת נדרים מצי להיות עדיף, דחזינן דאפילו מצד זיקה יתכן דמצי להפר, וכ"ש ע"י מאמר, [ובשיעורי ר' שמואל (או קמ"ח, וקני"ח) ביאר עפ"י דברי השטמ"ק (נדרים דף עד.) דיש לבעל באשה ב' דברים אישות, וקנין, והא דהבעל יורש את אשתו הוא מדין אישות שיש לו בה דכתיב שארו, משא"כ הא דמפר נדריה אין זה מדין אישותא לא מדין קנין שיש לו בה ולזה מהני זיקה ומאמר ע"ש].
- ג. במהרש"א חלק על מהרש"ל, וכתב דצ"ל דמייירי שבא עליה בע"כ אחר המאמר, דרק אי נשואין עושה מצי להפר ע"ש.